

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

УДК 378.096 (477.83)

САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНІХ ДИПЛОМАТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Балануца Олександр, кандидат економічних наук, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Кувейті
ORCID 0000-0002-3470-9486
E-mail: balanutsa.alex@gmail.com

У статті розглянуто проблему саморозвитку майбутнього дипломата у процесі професійної підготовки.

З'ясовано, що чітке уявлення майбутнього дипломата про своє професійне майбутнє, уміння вибудувувати свій професійно-освітній простір на різних етапах професійного становлення та готовність реалізуватися у ньому фактично є діагностованим результатом саморозвитку особистості в період професійної підготовки. Саморозвиток майбутнього дипломата сприяє високому рівню самовдосконалення та самореалізації у майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: саморозвиток, самоосвіта, самовиховання, самооцінювання, підготовка дипломатів.

FUTURE DIPLOMATS' SELF-DEVELOPMENT IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Balanutsa Oleksandr, Candidate of Economical Sciences, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to the State of Kuwait.
ORCID 0000-0002-3470-9486
E-mail: balanutsa.alex@gmail.com

The article considers the problem of the future diplomat self-development professional training.

With the development of the humanistic paradigm of education the forming an active, creative personality became relevant. The personality of a specialist in the field of international relations must distinguish between clear goals and socially significant value orientations, a creative attitude to work, the desire for high productivity, for continuous self-development.

It is found that the main feature of man, which determines the significant characteristics of his nature, is the system-forming unity of a special objectively given creative activity – activity and subjectivity, which contains the need, need, ability and ability to change, expand, design such activities, attitude to it as a condition of their existence and their growth and development in it. A clear idea of the future diplomat about his professional future, the ability to build their professional and educational space at different stages of professional development and willingness to be realized in it is a diagnosed result of personal self-development during training. The self-development of the future diplomat promotes a high level of self-improvement and self-realization in future professional activity.

The complexity of a diplomat's professional activity involves a specially organized space for professional training. The formation of such a space consists of several conditions: strategic – approaches, conceptual positions that determine the result, and technical – technologies of professional training in higher education institutions.

Introspection is an important thing in self-realization. First, it helps the future diplomat to adapt to the conditions of the living environment. Secondly, it is the basis of the dynamics and development of self-awareness of the future diplomat, which allows you to change your perception of yourself and attitude to yourself in the process of life. Thirdly, it puts the future diplomat in an active position concerning his life, making him a subject of his life (a subjective life position is formed).

Keywords: *self-development, self-education, self-assessment, training of diplomats.*

Постановка проблеми. Актуальність підготовки дипломатів та чинники, що обумовлюють цю потребу, передусім визначаються масштабними трансформаціями у сучасному суспільстві. Останнім часом Україна стала помітним учасником міжнародного життя, членом багатьох впливових міжнародних організацій, долучилася до розробки та реалізації важливих політичних ініціатив, спрямованих на розвиток міжнародного співробітництва, урегулювання ряду регіональних конфліктів, зміцнення безпеки. Дипломат у сучасному суспільстві живе у багатовимірному просторі культури. Його буття визначається тим, якими знаннями, навичками і вміннями він володіє. Сучасний дипломат постає одночасно в багатьох іпостасях – політика, перекладача, аналітика, експерта, ученого, публіциста, професійного актора.

Мета сучасної вищої школи української дипломатії – не тільки підготувати фахівця в певній сфері діяльності або управління. Йдеться про формування дипломата як особи, здатної до різнобічної ефективної діяльності та самовдосконалення впродовж усього життя, як особи всебічно розвиненої, цивілізованої, високоосвіченої та високоорганізованої. Особистість фахівця в галузі міжнародних відносин повинна вирізняти чіткість цілей і соціально значущих ціннісних орієнтацій, творче ставлення до справи, прагнення до високої продуктивності праці, до безперервного саморозвитку.

Розвиток гуманістичної парадигми освіти актуалізував важливе завдання – формування активної, творчої особистості. Фундаментальна гуманістична база дає змогу на сучасному етапі розвитку суспільства визначити актуальні проблеми формування професійно компетентної особистості майбутнього дипломата в єдиному світовому освітньому просторі з гуманістичних позицій: саморозвиток, співробітництво, самоосвіта, готовність пов'язувати свою професійну кар'єру із продовженням освіти, самопізнання, ціннісне розуміння світу і себе, розвиток духовності тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потреба у саморозвитку, самопізнанні, самоактуалізації, самоздійсненні зростає разом із розширенням знань людини про світ і про себе, разом із зростанням суб'єктивних можливостей й ускладненням завдань, що постають перед людиною.

Самість може бути визначена як унікальна властивість-здатність самоздійснення, самозміни людини у відновленні й розширенні-зростанні своїх людських можливостей-здібностей-потреб у створюваному й перетворюваному нею світі. Розкриттям сутності цієї проблеми займалися такі дослідники: А. Адлер, Б. Анан'єв, Д. Леонт'єв, А. Маслоу, К. Роджерс, К. Соцький та ін. Однак зауважимо, що проблема саморозвитку майбутніх дипломатів у процесі професійної підготовки не набула широкого висвітлення в наукових дослідженнях.

Мета статті – розглянути проблему саморозвитку майбутніх дипломатів у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В онтогенезі відбувається не тільки розвиток-дорослішання – на рівні оволодіння закінченими, спеціалізованими якостями та властивостями виду, але й розвиток з відкритими межами – розвиток-саморозвиток, що передбачає розширення своїх можливостей за межами біологічно заданого дорослішання і розвитку на базі розширення умов та зміни середовища свого існування і себе самого в ньому. Саморозвиток початково є визначальним фактором руху – зростання-розвитку людини в онтогенезі, структуротвірним компонентом цього процесу, результативність і свого роду якість здійснення якого залежать від того, якою мірою людина стає реальним суб'єктом свого суб'єктного розвитку та саморозвитку.

Ступінь і рівень саморозвитку визначаються реальним проявом його в розвитку та диференційній розгорнутості дієвості суб'єкта. Саморозвиток суб'єкта, що виявляється в зростанні-розвитку його суб'єктності, здатності та потреби в самовизначенні, самопізнанні тощо, за своєю суттю передбачає потребу й необхідність реалізації здобутого рівня, з тенденцією до самореалізації як умови й результату не тільки оцінки себе та своїх можливостей, але і визначення себе серед інших, – самореалізації, що передбачає свою належність соціуму у своїй дієвості як умова наступного саморозвитку.

Рівень саморозвитку індивіда, його суб'єктності забезпечує здатність та можливість його самореалізації на відповідному такому саморозвитку рівні й відповідно оцінюється й приймається соціумом [4, с. 9].

Розуміючи самореалізацію особистості як спосіб саморозвитку, адекватний для людини, яка наділена свідомістю, В. Радул вважає її іманентною, інваріантною ознакою, властивою всій природі, а не лише природі людини. Але вказує при цьому, що існує культурно-історичний діапазон, усередині якого здійснюється перехід від самореалізації як супутнього явища, як обов'язкового компонента будь-якої взаємодії системи з оточенням, до самореалізації як усвідомленого способу існування особистості. Лише тоді самореалізація починає визначати спосіб життя особистості, а багатовимірний світ людини виступає у своїх ціннісних координатах – як простір для самореалізації, самоздійснення й самотворення [4, с. 121].

Саморозвиток особистості має тісний зв'язок із її самоактуалізацією, але ґрунтується на дещо іншій мотиваційній основі: розвиватися, збагачувати власні сутнісні сили для кращої самореалізації та самоактуалізації у майбутньому. Тут діяльність людини спрямована на саморозвиток [3, с. 18].

А. Маслоу у своїй концепції професійного розвитку виділяє як центральне поняття самоактуалізацію – прагнення людини удосконалюватися, виражати, проявляти себе у значущій для себе справі [10]. Детально концепція А. Маслоу представлена у монографії Л. Хьєлл, Д. Зіглер «Теорії особистості» у розділі «Гуманістичний напрям в теорії особистості: Абрахам Маслоу» [8].

Механізм особистісного саморозвитку значною мірою розкривається в ефектах змістоутворення: забезпечення спрямованості діяльності (мотив); емоційного забарвлення і трансформації психічного образу (особистісний сенс); стабілізації дезорганізуючих впливів на перебіг діяльності (сміслової установки); стійкості смислового відношення (сміслової диспозиції); приписування життєвого сенсу носію значущих якостей (смісловий конструкт); моделювання буття (особистісні цінності).

Під професійним саморозвитком К. Соцький розуміє цілеспрямований, свідомий процес підвищення здобувачем рівня своєї професійної компетентності і розвитку професійно важливих якостей і можливостей, що відповідають соціальним вимогам до професійної діяльності, який здійснюється на основі самопізнання, самоактуалізації, самореалізації, самовиховання, самоосвіти, самоконтролю і забезпечує працівнику успіх у професії і житті [7, с. 58].

Зауважимо, що складність професійної діяльності дипломата передбачає спеціально організований простір професійної підготовки. Формування такого простору складається із низки умов: стратегічні – підходи, концептуальні позиції, що визначають результат; та технічні – технології професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Важливе значення у реалізації себе в такому просторі має самоаналіз, який, по-перше, сприяє майбутньому дипломату адаптуватися до умов середовища життєдіяльності; по-друге, виступає основою динаміки і розвитку самосвідомості майбутнього дипломата, що дозволяє змінювати уявлення про себе і ставлення до себе у процесі життєдіяльності; по-третє, ставить майбутнього дипломата в активну позицію стосовно свого життя, роблячи суб'єктом своєї життєдіяльності (формується суб'єктивна життєва позиція).

Свідомість і діяльність індивіда зазнають впливу двох полярних сил: зовнішніх (середовище) і внутрішніх (власна воля, бажання і прагнення). У результаті кожна людина проходить свій шлях індивідуалізації як сходження до свого «Я» під дією внутрішніх сил та свій шлях соціалізації як наслідок адаптації до зовнішнього середовища і вибору шляхів самореалізації в ньому.

Перша функція самоаналізу – адаптація до умов життєдіяльності і становлення суб'єктної життєвої позиції – це елемент процесу соціалізації і основа соціального самовизначення. Друга і третя функції – розвиток самосвідомості і становлення суб'єктної життєвої позиції – елемент процесу індивідуалізації і основа внутрішньоособистісного самовизначення. Третя функція об'єднує першу і другу, оскільки процеси індивідуалізації і соціалізації перебувають у взаємозв'язку, спрямовують цілісний процес особистісного самовизначення.

Чітке уявлення майбутнього фахівця про своє професійне майбутнє, вміння вибудовувати свій професійно-освітній простір на різних етапах професійного становлення та готовність реалізуватися у ньому фактично є діагностованим результатом саморозвитку особистості в період професійної підготовки, формування певного виду професійно-освітнього простору, якому притаманний розвивальний характер [3, с. 236].

Однією із важливих характеристик зрілої особистості є її активність, професійна підготовка майбутнього дипломата – це час формування активної життєвої позиції, яка «полягає саме у здатності до здійснення функцій самоконтролю, саморегуляції, самоствердження та самосвідомості» [4, с. 24]. Демонстрація активності особистості полягає у перетворенні й самодіяльності в усіх сферах суспільного життя [3, с. 48].

Однією із провідних характеристик майбутнього дипломата є здатність до безперервної самоосвіти і самовиховання.

Самоосвіта – «активна цілеспрямована пізнавальна діяльність людини, яка пов'язана з пошуком та засвоєнням знань у галузі, що цікавить людину» [5, с. 17]. М. Солдатенко визначає самоосвіту як «процес, який здійснюється за внутрішньою

потребою людини, її власною ініціативою і ставить на меті задоволення різнобічних інтересів і запитів, розширення світогляду, розв'язання завдань самовиховання та підвищення професійного рівня спеціаліста» [6, с. 81].

Самоосвіта реалізується на основі цілеспрямованої потреби майбутнього дипломата у постійному поповненні та оновленні знань за допомогою різноманітних джерел. Як відомо, самоосвіта – самопізнання людиною своїх сутнісних сил, свідоме прагнення доповнити свої знання, здобувати нові в процесі цілеспрямованої, самостійної професійної діяльності. Самовиховання майбутнього дипломата пов'язане з організованою цілеспрямованою діяльністю, скерованою на систематичне формування й розвиток позитивних та усунення негативних якостей особистості відповідно до усвідомлених потреб і вимог суспільства, професійної діяльності, а також на реалізацію особистої програми розвитку.

Уміння аналізувати і адекватно оцінювати свою професійну діяльність у майбутньому визначає успішність цієї діяльності. Самооцінювання – це постійний, безперервний процес, вияв оцінково-ціннісної функції свідомості, де об'єктом виступають сам суб'єкт або його окремі властивості, воно є результатом і умовою свідомого відображення, узагальнення, особистісного ставлення і переопрацювання всього багаторічного досвіду, життєдіяльності. Особисті самооцінювання відносно «хочу», «можу», «маю», «потрібно» стають одним із механізмів їх формування. Сутність самооцінювання – це процес співвіднесення того, що переживається у порівнянні, зіставленні, аналізі і синтезі своїх окремих цілісних властивостей, а також потреб, здібностей стосовно певного еталона, якими можуть бути властивості окремих людей, власний досвід, очікувані результати. Тож формування професійної самооцінки відбувається на основі глибокого аналізу своєї особистості, сформованого ідеалу дипломата.

Істотний елемент освітнього процесу – створення сприятливих умов для активного осмислення інформації. У структурі освітнього процесу повинно постійно відбуватися конструювання нового знання, що є важливою частиною самостійної роботи. Конструктивна діяльність майбутнього дипломата розпочинається тоді, коли він вступає у професійно значущі взаємодії зі знаннями про предмети і явища зовнішнього світу. Ці взаємодії та елементи навчальної праці утворюють зміст пізнавального інтересу [2, с. 107]. Самостійна праця сприяє виробленню навичок формування власних суджень у процесі аналізу матеріалів і підготовки письмових звітів, довідок і усних повідомлень. При зіставленні різних позицій і установок виробляється здатність логічно мислити [9, с. 15].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Головною особливістю людини, що зумовлює значущі характеристики її природи, є системотвірна єдність особливої об'єктивно заданої твірної активності – діяльності та суб'єктності, що містить необхідність, потребу, здатність та можливість зміни, розширення, проектування такої діяльності, ставлення до неї як до умови свого буття та свого зростання-розвитку в ньому. Чітке уявлення майбутнього дипломата про своє професійне майбутнє, уміння вибудувати свій професійно-освітній простір на різних етапах професійного становлення та готовність реалізуватися у ньому фактично є діагностованим результатом саморозвитку особистості в період професійної підготовки. Саморозвиток майбутнього дипломата сприяє високому рівню самовдосконалення та самореалізації у майбутній професійній діяльності. Об'єктивна реальність

спонукає приділяти більше уваги розвиткові у майбутніх дипломатів здатності до здійснення функцій самоконтролю, саморегуляції та самоствердження у професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ермошин Ю. А. Обучение специалистов в области международных отношений профессиональному дискурсу (жанр официальных публичных выступлений). URL: <https://www.dissercat.com/content/obuchenie-spetsialistov-v-oblasti-mezhdunarodnykh-otnoshenii-professionalnomu-diskursuc>
2. Лебедик І. В. Підготовка майбутніх учителів іноземних мов до професійної самореалізації у процесі вивчення фахових дисциплін: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кіровоград, 2007. 216 с.
3. Ляшенко Р. О. Розвиток професійної самоактуалізації майбутнього викладача-філолога в процесі магістерської підготовки: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кропивницький, 2017. 261 с.
4. Радул В. В. Соціальна зрілість особистості. Харків: Мачулін, 2017. 441 с.
5. Смирнов В. И. Общая педагогика в тезисах, дефинициях, иллюстрациях. М. : Педагогическое общество России. 1999. 416 с.
6. Солдатенко М. М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності. К. : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2006. 198 с.
7. Соцький К. О. Структура готовності студентів медичних коледжів до професійного саморозвитку. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія : Педагогіка. 2014. № 1. С. 55–62.
8. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. СПб. : Питер Ком, 1998. 608 с.
9. Ціватий В. Г. Дипломатія і підготовка дипломата XXI століття: традиції, інновації, моделі. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2004. Вип. 10(1). С. 11–31.
10. Maslow A. H. Motivation and personality [Second Ed.]. New York e.a.: Harper&Row, 1970.

REFERENCES

1. Yermoshin, Y. A. (2010). Obuchenije spetsialistov v oblasti mezhhdunarodnykh otnosheniy professional'nomu diskursu (zhanr ofitsial'nykh publichnykh vystupleniy). URL: <https://www.dissercat.com/content/obuchenie-spetsialistov-v-oblasti-mezhdunarodnykh-otnoshenii-professionalnomu-diskursuc> [in Ukrainian]
2. Lebedyk, I. V. (2007). Pidhotovka maybutnikh uchyteliv inozemnykh mov do profesinyoi samorealizatsiyi u protsesi vyvchennya fakhovykh dystsyplin. *Candidate's thesis*. Kirovohrad. [in Ukrainian]
3. Lyashenko, R. O. (2017). Rozvytok profesinyoi samoaktualizatsiyi maybutn'oho vykladacha-filoloha v protsesi mahisters'koyi pidhotovky. *Candidate's thesis*. Kropyvnyts'kyi. [in Ukrainian]
4. Radul, V. V. (2017). Sotsialna zrilist osobystosti. Kharkiv: Machulin. 441 s. [in Ukrainian]
5. Smirnov, V. I. (1999). General pedagogy in theses, definitions, illustrations. Moskva: Pedagogical Society of Russia. 416 p. [in Russian]
6. Soldatenko, M. M. (2006). Teoriia i praktyka samostiinoi piznavalnoi diialnosti. Kyiv : Vydavnytstvo NPU im. M. P. Drahomanova. 198 s. [in Ukrainian]
7. Sotskyi, K. O. (2014). Struktura hotovnosti studentiv medychnykh koledzhiv do profesiiinoho samorozvytku. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka*. Serii: Pedahohika. № 1. S. 55–62. [in Ukrainian]
8. H'yell L., Zigler D. (1998). Teorii lichnosti. Sankt-Peterburg: Piter Kom. 608 s. [in Russian]
9. Tsivatyi, V. H. (2004). Dyplomatiia i pidhotovka dyplomata XXI stolittia: tradytsii, innovatsii, modeli [Diplomacy and training of a diplomat of the XX century: traditions, innovations, models]. *Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy – Scientific journal of the Diplomatic Academy of Ukraine*, issue 10(1). S. 11–31. [in Ukrainian]
10. Maslow, A. H. (1970). Motivation and personality [Second Ed.]. New York e.a.: Harper&Row.